

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunste õppekava

Kadi Kruusmann

**ELATUD RUUMI FÜÜSILINE LOOMINE LAVASTUSE „ÜHE NAISE VÕITLUSED
JA METAMORFOOSID“ NÄITEL**

Lõputöö

Kirjaliku töö juhendaja: Liina Unt, PhD, etenduskunste visuaaltehnoloogia lektor

Praktilise töö juhendaja: Lea Ojam, BA, Eesti Draamateatri butafoor-dekoraator

Viljandi 2026

Resümee

Elatud ruumi füüsiline loomine lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ näitel

Käesoleva loov-praktilise lõputöö eesmärgiks on avada mõiste *elatud ruum* tähendust ning uurida dekoraator-butafoori ametist lähtuvalt selle füüsilist loomeprotsessi. Eesmärgi täitmiseks käsitlen mõiste *elatud ruum* võimalikke tähendusi mitmete erialade teoreetikutele ja praktikutele toetudes ning analüüsin selle avaldumist ja füüsilist teostust lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ näitel. Tööst ilmneb, et elatud ruum on inimese jaoks ajaga läbi isikliku füüsilise ja vaimse kogemuse tähenduslikuks saanud ruum, avaldades enim koduna. Elatud ruumide füüsiliselt kujutamise peamiseks võtteks on seega päriselu imiteerimine, mida on võimalik saavutada varasemalt kasutusel olnud objektide rakendamise ning vanutamise abil.

Võtmesõnad: elatud ruum, kodu, lavakujundus, vanutamine

Abstract

The Physical Creation of Lived Space in Example of the Play *A Woman's Battles and Transformations*

The aim of this creative-practical final thesis is to explore the meaning of lived space and to examine the process of its physical creation from the perspective of a scenic artist. To achieve the purposes, I will discuss the possible meanings of the term lived space, relying on theorists and practitioners of several disciplines. In addition, I will analyze its appearance and physical creation in the play *A Woman's Battles and Transformations*. The research indicates that lived space is a space which has become meaningful for a person over time through personal physical and spiritual experience, appearing mostly as homes. Therefore, the main technique for representing lived space physically is to imitate real life, which can be achieved by applying previously used objects and distressing.

Keywords: lived space, home, set design, distressing

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Kodu kui elatud ruum.....	5
2. Lavastus „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“	6
2.1. Kodu ja elatud ruum lavastuse kontekstis.....	7
2.2. Elatud ruumi füüsiline avaldumine lavastuses.....	8
3. Elatud ruumi füüsiline loomine lavastuses „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“	10
3.1. Olemasoleva pinna vanutamine.....	11
3.1.1. Mööbel, külmkapp, köögikubu.....	11
3.1.2. Põrandakatted.....	13
3.2. Vanutamine koos sobiva aluspinna loomisega.....	14
3.2.1. Seinad.....	15
3.2.2. Lagi.....	20
3.2.3. Rõdupiire.....	21
3.3. Tervikliku imitatsiooni loomine.....	23
3.3.1. Aknalaud.....	23
3.3.2. Radiaator.....	25
3.3.3. Lävepakud ja põrandaliistud.....	26
4. Refleksioon.....	28
Kokkuvõte.....	30
Kasutatud allikate loetelu.....	31

Sissejuhatus

Viise meid ümbritseva maailma mõtestamiseks ning kogemiseks on mitmeid. Kuigi tunnetus mingist keskkonnast on isiklik ning võib seetõttu inimeseti erineda, mängivad selle kujundamisel siiski rolli ühised ülesed aistingud. Üheks olulisemaks on seejuures visuaalne tajumine, mis lisaks tavapärasele ruumilisuse ning objektide omavaheliste seoste loomisele omandab filmi- ja teatrimaailmas ka teatava märgilisuse. Nii võimaldavad tegelastele omased keskkonnad avada nende tausta ning sisemaailma ilma sõnu kasutamata, mistõttu on kujundust puudutavad langetatud valikud kunstiteose vastuvõtul tähtsal kohal. Kuna nii filmi- kui ka teatrimaailmas on realismi ja päriselu taotlejate keskkondade kujutamine sage nähtus, on dekoraator-butafoori seisukohast oluline ka nende teostamist võimaldavate meetodite valdamine.

2026. aastal valminud seminaritöös „Ruum, koht ja kodu inimese tähendusloomes. Tegelasele omaste ning teda väljendavate ruumiliste keskkondade visuaalne loomine ja kujundamine filmis“ uurisin kodu kui pikaajaliselt sisseelatud keskkonna kujundamist ja teostamist filmis. Käesoleva loov-praktilise lõputöö näol on tegemist sama teema edasiarendusega, mille seekordseks eesmärgiks on avada mõiste elatud ruum tähendust ning uurida selle füüsilist loomeprotsessi. Eesmärkide saavutamiseks toetub töö teoreetiline raamistik mitmetele erialaselt tuntud teoretikutele ja praktikutele: Henri Lefebvre, Yi-Fu Tuan, Mary Douglas, Juhani Pallasmaa. Elatud ruumi füüsilise avaldumise ja teostamise käsitlemiseks analüüsin teemasid lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ kontekstis.

Töö jaotub kolme suuremasse peatükki. Esimene peatükk annab ülevaate mõiste *elatud ruum* võimalikest tähendustest läbi mõiste *kodu* avamise. Teine peatükk keskendub lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ sisulisele käsitlemisele ning elatud ruumi ja kodu erinevate vormide avaldumisele selle kontekstis. Kolmandas peatükis analüüsin Kristjan Suitsu poolt loodud kujunduse teostusprotsessi. Tulenevalt lõputöö teemavalikust keskendun praktilise osa kirjeldamise puhul kujunduselementide füüsilise valmistamise üksikasjaliku kirjeldamise asemel samuti rohkem elatud ruumi loomist puudutavate võtete tutvustamisele ning langetatud valikute põhjendamisele.

1. Kodu kui elatud ruum

Mõistel *elatud ruum* on oma mitmekülgne filosoofiline traditsioon. Prantsuse filosoof Henri Lefebvre'i kohaselt sarnaneb ruum elusale protsessile: seda toodetakse, taastoodetakse ning kujundatakse inimtegevuse käigus. Lefebvre'i ruumiteooria jagab ruumid kogemuslikkusest lähtuvalt kolmeks. Kui **tajutud ruumid** (ingl k *spatial practise*) on seotud inimeste poolt igapäevaselt füüsiliselt sooritatavate lineaarsete tegevuste ning rutiinidega ehk ruumi tegeliku lahtimõtestamise ja kasutamisega ning **kujutletud ruumid** (ingl k *representations of space*) avalduvad eelkõige abstraktselt nii verbaalsetes kui ka visuaalsetes kavades ja planeeringutes, siis **elatud ruumide** (ingl k *representational spaces*) ehk representatsioonide ruumide näol saavad ilmsiks aja ja isikliku kogemusega seonduvad elatud olukordade asukohad, mis seostuvad enim sealsete elanike ja kasutajatega. (Jauhiainen, 2005, lk 74–78; Lefebvre, 1991, lk 33, 38–42) Nii muutub soome arhitekt Juhani Pallasmaa (2012, lk 158, 160) sõnul mingi konkreetne ruum elatuks siis, kui see seostub inimese jaoks nii füüsilise kui ka vaimse isikliku kogemusega. Pikem ajaperiood ning suurem kokkupuude soodustavad keskkonnaga tugevamate sidemete tekkimist, millest tulenevalt on võimalik väita, et konkreetseim ning vormistatuim elatud ruumi näide on just inimese pikaajaline elukoht ehk kodu.

Oma olemuselt on kodu keeruline mõiste, võides tähistada nii füüsilist ehk materiaalselt keskkonda kui ka tundeid, mis mingis konkreetses keskkonnas viibides või sellest mõeldes tekivad. Kuigi kodu asub ruumis, ei pea see briti antropoloog Mary Douglase (1991, lk 288–289) sõnul olema ilmtingimata fikseeritud hooneline ruum. Olenevalt olukorrast võib koduks kvalifitseeruda ka näiteks telk, paat või autokaravan. Samuti võib Ameerika Ühendriikide inimgeograaf Yi-Fu Tuani (1997, lk 51) sõnul mõiste *kodu* esineda igapäevases suhtluses ka mitmesuguste kokkuleppeliste mõtteliste üksuste, nagu näiteks küla, linn, riik või Maa tähistajana. Nii sõltub kodu tähendus alati kontekstist ning kogemus kodust võib vastavalt elukäigule olla muutuv või teisenev (Hukka, 2020; Pallasmaa, 2014, lk 244) Sellest tulenevalt on kodu puhul ruumilistest mõõtmetest ning materiaalsest vormist ja piiridest olulisem vaadeldava ruumi isikupoolne allutatus või omatus ehk teatava regulaarsuse ja rutiini olemasolu (Douglas, 1991, lk 289). Tulenevalt asjaolust, et võrreldes teiste kodu näidetega on püsivaima vormiga enamasti ehituslik hoone ning ka lõputöö kontekstis avaldub kodu korteri näol, käsitlen edaspidi kodu füüsilise väljundina samuti maja või korterit.

Lisaks sellele saab kodu vaadelda ajalis-ruumilise sotsiaalse nähtusena: elatud ruumid on alati dialektiline kombinatsioon minevikust ja olevikust ning reaalsest ja vaimsest projektsioonist, hõlmates endas nii mälestusi, väärtuseid kui ka soove (Douglas, 1991;

Pallasmaa, 2012, lk 158, 160) Oluliseks saavad pikema aja jooksul konkreetsetes keskkonnas loodavad või tekkivad korduvad reeglid ning rutiinid, mis mahuvad skaalale igapäevane – iga-aastane. Kodu kui sotsiaalne ja imaginaarne produkt avaldub Douglase (1991, lk 297, 300) arvates ühes keskkonnas koos elavate inimeste vahel tekkivate moraalsete reeglistike kaudu, nagu näiteks kokkulepitud istekohad söögilaua taga või majapidamistoid puudutavad ealised ja soolised jaotused. Nii kujuneb kodu harjumuspärase kasutamise tulemusena välja ka erineva tähendustihedusega stabiilsetest trajektooridest, mis on moodustunud pausidest ehk mööbliesemetega tähistatud väiksematest kohtadest, nagu näiteks voodi, vann, söögilaud või diivan ning liikumistest nende punktide vahel. (Tuan, 2007, lk 180–182)

2. Lavastus „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“

Lavastus „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ põhineb prantsuse kirjanik ja sotsioloog Édouard Louis' samanimelisel raamatul, mis on autobiograafiline teos klassilõhe ning maskuliinse domineerimise all kannatavast naisest ehk kirjaniku enda emast. Nii jälgib ka lavastus läbi aastakümnete ühe viieliikmelise pere, eeskätt ema ja poja omavahelisi suhteid. Lavastuse lavastaja ja dramatiseerija on Oliver Reimann, kunstnik Kristjan Suits, valguskujundaja Rene Liivamägi ja helikujundaja Jakob Juhkam. Lavastuse tegelasi, Monique'i, Eddy't ja Angélique'i kehastavad vastavalt Hilje Murel, Erling Eding ja Britta Soll. Lavastus esietendus Eesti Draamateatri väikeses saalis 7. märtsil 2026.

Lavastuse kesksed teemad on seotud kodu, kodu- ja turvatunde loomise ja puudumise ning vaesuse ja selle häbenemisega, mis väljenduvad visuaalselt ka kujunduses. Teatrikriitik Heili Sibrits (2026) on selle kohta öelnud järgnevalt:

Draamateatri väikesesse saali on üles seatud võidunud kööginurk, mis muudab kitsukese ruumi ootamatult mänguküllaseks, samas rõhutades peategelase surutust kasti, kus köögi aknast paistab avar ja tundmatult tume maailm. Omas köögis on küll kõik päevinäinult määrdunud, aga see on Monique'i maailm, kus kohtuvad kohustused ja napid rõõmud (suits, muusika, telekas). Ent ka siin pole naine ainuvalitseja, sest domineeriv mees dikteerib, millal ja kes tohib köögis kasutada tema poolt ostetud/perele kingitud köögimasinaid. Aga siiski see köök on koht, kus naisel on rohkem võimu ja võimalusi kui mujal: siin saab ta näidata lastele oma armastust, kutsudes neid sööma – mis siis, et toidupalad on napid.

Hoolimata oma näilisest argisusest, mis kavalehe andmetel võib olla paraku kuni viiendiku Eesti elanike reaalsusest, on selline probleemipüstitus kunstiliselt huvitav ning mitmekülgne

väljakutse: kuidas väljendada kujunduses pikaajalise elu jälgi nii, et see mõjuks kunstniku soovi kohaselt realistlikult ja usutavalt aluspinna olekust – uhiuus *versus* päevinäinud – sõltumata. Samuti paljastavad näidend ning sellest inspireeritud kujundus kodu varjatud ja ohtliku poole, mida on kodu fenomenoloogias käsitletud märksa vähem. Nii arutlen kodu tähenduse mitmekülgsusest tulenevalt teemade üle sidusalt.

2.1. Kodu ja elatud ruum lavastuse kontekstis

Varasemalt mainitud uurimistöökäigus selgus, et tavakogemuses seostatakse kodu eelkõige turvatunnet ja kaitset pakkuva kohaga. Samuti nähakse kodu traditsiooniliste arusaamade kohaselt tegevuse ja kontrolli põhifookuse ning keskpunktina (Kannike, 2002, lk 13). Ühe võimaliku põhjenduse pakub prantsuse filosoof Gaston Bachelard, kes võrdsustab maja vastsündinu esmauniversumiga: inimese arusaama ning tunnetust maailmast kujundab tugevalt just tema esimene pikaajaline füüsiline, reaalse maailmana esinev keskkond (Bachelard, 1999, lk 40). See on ruum, mis võimaldab avastada nii iseend kui ka maailma reegleid ning seaduspärasusi turvaliselt ja kontrollitult. Teisalt jääb Douglase (1991, lk 288–289) sõnul kodu mõtestamisest vaid läbi selle funktsioonide nimetamise väheks ning toob näite, mille kohaselt vastab kaitset ja peavarju pakkuvale kriteeriumile enamik hooneid. Sellest tulenevalt avaldub kodu terviklik olemus paremini läbi selle sotsiaalsuse teguri ehk kodu ja kodutunde mõjutajateks on suhted teiste samas keskkonnas viibivate inimestega.

Kuigi enamasti seostatakse kodu positiivsete emotsioonidega, ei ole see alati tagatud. Väide, mille kohaselt on kodu keskkond, mis tagab selle elanikule võimaluse vabalt mõelda ning kus indiviidi fundamentaalseid vajadusi võetakse kuulda – haiged ja vigased saavad teiste hoole all taastuda (Bachelard, 1999, lk 6; Tuan, 2007, lk 137) –, peab paika vaid siis, kui need tingimused on loodud teiste samas keskkonnas viibivate inimeste poolt. Samuti võivad kodu funktsioonid töötada iseenda vastu. Kuigi kodu tagab teatava stabiilsuse, on see teisalt ka suletud süsteem, mis soosib muutumatust: inimese loomingulise rikkuse kogemus ning areng on selles piiratud (Hill, 1998, lk 7; Lehari, 1997, lk 49). Negatiivsed emotsioonid kaaluvad kodu puhul üle ka lavastuses „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“, kus need on tingitud eelkõige pereliikmete omavahelistest ebatervislikest suhetest: isa maskuliinne domineerimine ja vägivald, mis omakorda põhjustab nii ema naiseliku eneseväljenduse võimaluse puudumise kui ka Eddy isiksuse allasurutuse. Keeruliseks muudab elu ka rahapuudus, millele omakorda lisandub vähene haridus ja kokkupuude kultuuriga, takistades perekonnas kasvavate laste arengut ning suurendades konflikti unistuste ja reaalsuse vahel.

Nii avaldub kodu lavastuse kontekstis ühest küljest selle füüsilises tähenduses, täites nii välist maailma eraldavat ning bioloogilise elu koondumiskohta pakkuvat ülesannet kui ka väljendades samas oma pikaajalises armetuses kodu ja päritoluga seotud piinlikkust, muutumatust, piiratust ning nende poolt põhjustatud lootusetust.

2.2. Elatud ruumi füüsiline avaldumine lavastuses

Kristjan Suitsu kujunduse (vt joonis 1) keskmes on ühe viieliikmelise pere koduks olev korter, millest publikule on vaatamiseks avatud köök ning sellega külgedelt piirnev rõdu ja koridor. Kujunduse põhifookus on algtekstist ning selle peamisest tegevuspaigast tulenevalt asetatud köögile, mis koosneb kahest tapeeditud seinast, PVC-kattega kaetud põrandast ning dekoratiivplaatidega kaetud laest. Köögi vasaku seina äärde on paigutatud Monique'i suitsunurka varjav madal külmkapp ja sellele asetuv kineskoopiteler, akna all paikneb radiaator. Köögi paremasse seina on paigutatud töötavateks kohandatud gaasipliit, köögikubu ja kraanikauss. Köögikappide vahepealne ala on osaliselt kaetud seinaplaatidega. Köögi keskel seisab nelja tooliga söögi- ning kujuteldava seina ääres koolitükkide tegemist võimaldav kirjutuslaud. Rõdupind on kaetud roheline harjasmatiga ja ääristatud metallist rõdupiirdega. Tapeediga kaetud koridoriseinas asuvad peegel ja mitmete riidesemetega nagi, koridori põrandat katab pruunikashall vaipkate. Kuigi korterielanikest on publikul võimalik näitlejate kehastuses tutvuda vaid kahega, Eddy ja tema ema Monique'iga, annavad lisaks tekstile teiste pereliikmete olemasolust aimu ka kujunduses kasutatud rekvisiidid ning dekoratsioonielemendid: tööriistakohver ja suured töötunked, kuivatusrestil ripuvad erinevas suuruses lasteriided, külmkapile kinnitatud lapselikud joonistused, köögis ja koridoris vedelevad mänguasjad.

Kaitseotstarbe nõrgenemisel suureneb heaoluühiskonnas kodu visuaalne tähtsus. Eelkõige peegeldavad inimeste isiklikud ruumid sisustuslike elementide kaudu nende väärtusi, mõtteviisi ning teatud sotsiaalsesse kategooriasse kuulumist, millest tulenevalt on füüsiliselt avalduvat kodu võimalik vaadelda märgikeskkonnana ning kodu kujundamist sümbolistliku tegevusena. (Kannike, 2002, lk 11–15; Tuan, 2007, lk 16) Kuna lavastuses puuduvad perel kodu meelepäraseks kujundamiseks vajalikud ressursid, saab väärtuste kujutamisest olulisemaks bioloogilise elu toimimiseks vajalike tingimuste täitmine. Näidendi tekstist selgub, et väljaspool kodu avaldub Monique'i sotsiaalne elu vaid läbi töö või toidupoes käimise, mistõttu veedab ta enamuse oma vabast ajast kodus. Nii on kodu Monique'i jaoks rutiinsete tegevuste keskkond, kus elu on reguleeritud väljakujunenud

kindlate trajektooridega – toiduvalmistamine, nõude- ja riiete pesemine ning kuivatamine, koristamine, suitsetamine, televiisori vaatamine –, mis avalduvad varasemalt nimetatud objektide kaudu ka kujunduses.

Joonis 1. Lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ kujundus

Autori foto, 2026

Kunstnikuga toimunud vestluste käigus selgitasin välja kujunduse kontseptsiooni. Peamiseks inspiratsiooniks osutus kunstnikule Édouard Louis' raamatu „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ keskne teema, milleks on kasvamine vaesuses. Tekst kõnetas kunstnikku, sest tema arvates leidub säärast paigalolekut ning väljamurdmatust laialdaselt ka Eestis. Säärast seisukohta toetab ka lavastuse kavalehes välja toodud fakt, mille kohaselt elas 2024. aasta seisuga Eesti elanikkonnast suhtelises vaesuses 19 % (Jeziarska, 2026). Lisaks soovile luua tekstile vastav usutav ja loomupärane keskkond – pideva vaesuse tõttu renoveerimata korter, mille välimusele on omapoolse panuse andnud ligikaudu kakskümmend aastat igapäevast suitsetamist –, soovis kunstnik rõhuda ka teatavale üldisele negatiivsele nostalgiale ja lapsepõlvele, mis võib vaatajates probleemi laialdasusest tulenevalt tekkida. Samuti soovis kunstnik rõhuda kujundusega tunnete, mis tekitaks vaatajas soovi ja mõtte säärasesse keskkonda mitte kunagi (enam tagasi) sattuda. Koostöös lavastajaga said märksõnadest olulisimaks *vananenud*, *kulunud* ja *remonti vajav*.

Kuna lavastaja järgib kirjaniku poolt tekitatud mängu ajalisusega, mis on põhjustanud pideva stseenide vahetumise ning ajas edasi-tagasi hüppamise, otsustas kunstnik mälupeilidele omase fragmentaarsuse edasiandmiseks loobuda uste ja akende puhul realistlikust käsitlusest ning säilitada vaid neid markeerivad avad. Tulenevalt soovist võimendada vaatajas kitsikuse ning nurkasurutuse tunnet, asetas kunstnik kogu kujunduse perspektiivi tekitavalt saali suhtes nurga alla. Läheduse loomiseks ning vaataja osaliseks asetamiseks kujundusse paigutati kujundus ka saali esimeste istmeridade vahele ulatuvalt. Mitmed muudatused viis kunstnik sisse ka kujunduse teostamise käigus. Realismi taotledes lisandusid seinu ääristavad liistud, ukseavadesse asetuvad lävepakud ja kujuteldavaid seinu markeerivad vineerplaadid. Teostuslikel põhjustel asendati köögipõranda katmiseks valitud puitparkett puitimitatsiooniga PVC-kattega.

3. Elatud ruumi füüsiline loomine lavastuses „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“

Kodu olemust defineerivad tingimused – mingis keskkonnas pikema aja jooksul viibides tekkivad rutiinid, sotsiaalsed reeglid ja ruumilised trajektoorid – ning igasugune elutegevus jätavad endast paratamatult jälje ehk avalduvad tegelikkuses ka füüsiliselt. Jättes kõrvale kõikvõimalikud üksikisikust tulenevad esemete paigutuse ja ruumi korrastatusega seotud eelistused ja harjumused, sõltub elatud ruumi füüsilise avaldumise aste enim kestusest ning kasutustihedusest, mis väljendub omakorda kergest äärmuslikuni ulatuva kulumisaste kaudu: erineva suurusega täkked, kriimud, plekid, laigud, augud ja hõõrdumised, viimistlusmaterjaliga kaetuse protsent, looduslike tegurite poolt tekitatud muutused. Nii on elatud ruumi füüsilise loomise üheks peamiseks võtteks päriselu jäljendamine ehk kujundatava keskkonna – ruum, mööbel, rekvisiidid – üleüldine *vanutamine*, mida filmi- ja teatrimaailma ning käesoleva lõputöö kontekstis võib mõtestada kui kulunud või vananenud välimuse saavutamise eesmärgil ruumi ja dekoratsioonielementide pinna eriotstarbelist töötlemist.

Tavapäraselt kasutatakse vanutamiseks mitmesuguste spetsiifiliste kunstiliste vahendite ja efektvärvide kõrval levinumalt ka igapäevaseid ehituspoodides leiduvaid vahendeid. Karestamiseks ja kuluvuse loomiseks on sobilikud karukeel ja liivapaber, toonimiseks ning värvimiseks võetakse kasutusele nii õli- kui ka veebaasil sise- ja välisvärvid. Peamiste töövõtetenähtena kasutatakse pinna ühtlast katmist vähese pigmentisisaldusega värvilahusega, kihilist svammi või käsna tupsutamist ja hõõrumist ning pintslit või pihustiga

pritsmete tekitamist. Konkreetse meetodi valik sõltub suuresti vanutatavast pinnast, sest erinev materjal nõuab ka erinevat lähenemist. Kuna vanutamise peamiseks eesmärgiks on imiteerida päriselus eksisteerivat pinda ning saavutada võimalikult realistlik tulemus, ei ole vahendite kasutamine tihti sihtotstarbeline. Määravaks saavad töödeldava pinna materiaalsed omadused – tugevus, imavus, värvus –, vahendite eripärad ning soovitud saavutatav efekt või tulemus.

Eesmärgiga saavutada võimalikult realistlik tulemus, on abistavaks teguriks ka olemasoleva elulise vanutusastmega ehk varasemalt kasutusel olnud füüsiliste pindade ja esemete rakendamine. Teisteks variantideks on sobivate tingimuste ehk vajaliku aluspinna loomine või tervikliku imitatsiooni rakendamine. Kuigi enamuse kujundusest teostas inimese iseseisvalt, oli töömahukusest tulenevalt praktilise töö juhendaja Lea Ojami panus oluline tapeetimisel ning lae ja rõdupiirde vanutamisel.

3.1. Olemasoleva pinna vanutamine

Nagu varasemalt mainitud, on elatud ruumi füüsilisel loomisel efektiivseimateks võteteks varasema elulise vanutusastmega elementide kasutamine ning neile soovitud vanutuse kunstlik loomine. Lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ kujunduse teostamisel kasutasin säärast lähenemist mööbli, külmkapi, köögikubu ning põrandakatete puhul.

3.1.1. Mööbel, külmkapp, köögikubu

Lavastuse sisust tulenevalt asetub kujunduse keskmes olev köök stilistiliselt eelmisesse sajandisse ning omab vähemalt kahekümne aasta jagu elulist mõjutust, mistõttu võeti ka kujunduses kasutusse varasemalt mitmete eri inimeste kodudes olnud mööbel. Põhifookuses olevate köögikappide puhul soovis kunstnik, et nii ülemine kui ka alumine kapid oleksid sarnase heleda tooniga. Selleks eemaldas alumiste köögikappide külge kleebitud tumedas toonis iseliimuva mööblikile (vt joonis 2). Funktsioneeriv kraanikauss lisati alumise kapi sisse tikksaega sobiva suurusega augu saagimisega ning seinaga asuva veesüsteemiga ühendamiseks. Tänu varasema igapäevase elu käigus tekkinud loomulikule mustusele ning vedeliku voolamisest tekkinud niredele osutus köögikappide välimus (vt joonis 3) kunstnikule sobivaks ning nii lähtusin ka muu sisustuse vanutamisel nendest.

Joonis 2. *Mööblikilega kaetud köögikapid*

Autori foto, 2026

Joonis 3. *Köögikapi loomulik välimus*

Autori foto, 2026

Alumiste köögikappide pinna detailsemal vanutusel olid abiks kujunduse üldise teostamise käigus juhuslikult tekkinud lisandused: tolmuga kaetud pinna loomisel kasutasime kraanikausi saagimisest tekkinud saepuru ja selle aerosooliimiga fikseerimist, inimliku igapäevase puute andsin edasi kohvi sisse kastetud tassipõhja kapi pinnale asetamisega (vt joonis 4). Ülemiste köögikappide puhul selgitasime sobiva vanutuse ehk suurema inimliku kokkupuutega kohad välja päriselulisi situatsioone läbi mängides. Nõude riulile asetamiseks osutus vajalikuks liigutuseks haaramine kapiuste sisemistest alumistest nurkadest, mida rõhutasime pinna karukeelega lihvimise ning mustas toonis seinavärvi ja käsnauga tupsutamise abil (vt joonis 5).

Joonis 4. *Alumise kapi pinna vanutus*

Autori foto, 2026

Joonis 5. *Ülemiste kapiuste vanutus*

Autori foto, 2026

Võimalikust toidu ülekeemisest tekkinud veeniresid tekitasin pliidile vee ja pruunikas toonis seinavärvi lahuse sisse kastetud käsna tühjaks pigistamisega. Praadimisest põhjustatud pritsmete lisamiseks pliidiraudade kattele ning köögikubule rakendasime peitsilahusega täidetud survepritsi (vt joonis 6). Tulenevalt asjaolust, et söögilaua jalad olid mustemad kui kirjutuslual, võrdustasime olukorda vajalikesse kohtadesse musta seinavärvi lisamisega. Kuna külmkapp asus ülejäänud köögipinnast eemal, pritsisime seda peitsilahusega vaid ühekordselt (vt joonis 7).

Joonis 6. *Köögikubu vanutus*

Autori foto, 2026

Joonis 7. *Külmkapi vanutus*

Autori foto, 2026

3.1.2. Põrandakatted

Esialgse plaani kohaselt kunstniku poolt välja valitud parkettpõrand otsustati PVC-katte vastu välja vahetada järgnevatel põhjustel: ruudukujulised puitparkett-tükid osutusid pideva lavamontaaži jaoks liiga raskeks ning ajaga tekkinud paisumine tegi sileda põrandapinna saavutamise võimatuks. Sobivaks alternatiiviks osutus puitimitatsiooniga PVC-põrandakate, mille kulumiskindlusest tulenevalt seisnes minupoolne panus vanutamiseks sobilike meetodite ja lahenduskäikude väljaselgitamises. Katsetamise käigus selgus, et efektiivseimaks võtteks on atsetooni PVC-kattele valamine ja selle kilega katmine, tänu millele muutus pind pehmeks, krobelseks ja matiks, mis omakorda võimaldas värvil ning tolmul pragudesse kinni jääda. Teise lahendusena sai rakendatud PVC-katte töötlemist taldlihvijaga, mis sarnaselt atsetoonile eemaldas pinna pealmise kihi ning võimaldas selle hõõrumist mustas toonis seinavärviga. Esmasele ühtlasele vanutuskihile järgnes keskendumine võimalikest trajektoridest tingitud detailidele: ukسلävede ja külmkapi ümbrus, toanurk, pliidi ja kraanikausi esine,

publikupoolne seinanurk (vt joonis 8). Sigarettide suitsetamisest ning põleva tuha põrandale kukkumisest tekkinud auke imiteerisime tuletikke ühe koha peal pikemalt põletades.

Koridoris asuva pruunika vaipkatte vanutamiseks tundus esmalt sobilik olevat pinna pritsimine peitsilahusega. Määranud enda jaoks ära kahe ukse vahelise liikumistrajektoori, otsustasin pidevast kõndimisest tekkiva kulunud osa jätta esialgu heledaks ning pritsida tumedamas pruunikas toonis peitsilahust seda ümbritsevale alale. Paraku muutus lahuse kuivamisele eelnevalt saavutatud hea kontrast kuivades olematuks. Nii otsustasin kasutada tugevama konsistentsiga seinavärve. Vahepeelsel ajal erinevate võimalike lahenduste kaalumiseks otsitud inspiratsioonipiltide põhjal otsustasin seekord toimida vastupidiselt, tehes tumedamaks käimistrajektoori enda (vt joonis 9). Värvu pinnale kandmiseks kasutasin svammi ja käega vaipkatte ringjate liigutustega hõõrumist, mis võimaldas tekitada mitmete kihtide lisamisel sujuvaid üleminekuid. Ka rohelises toonis plastmassist rõdumati vanutamisel andis peitsilahuse asemel soovitud tulemusi pinna kohatine hõõrumine seinavärviga kokku tehtud kuiva pintsliga. Nii kaotas matt läike ning muutus eriilmeliseks (vt joonis 10). Lindude väljaheite imiteerimiseks lisasin paksemaid laike valges toonis akrüülvärviga.

Joonis 8. PVC-katte vanutus

Autori foto, 2026

Joonis 9. Koridori vaipkatte vanutus

Autori foto, 2026

Joonis 10. Rõdukatte vanutus

Autori foto, 2026

3.2. Vanutamine koos sobiva aluspinna loomisega

Olenevalt olukorrast ei ole vanutuseks sobiliku pinna olemasolu alati tagatud. Säärane probleem esineb üldjuhul ka filmi- ja teatrimaailmas, kui kavandatud keskkonnad esinevad kunstiliste ruumide näol ning sellest tulenevalt on need tarvis esmalt üles ehitada. Seekord liigitusid kujunduse teostamisel sellisteks elementideks seinad, lagi ning rõdupiire.

3.2.1. Seinad

Tööprotsessi lihtsustamiseks järjestasime esmalt praktilise töö juhendaja Lea Ojamiga kunstniku kavandite kohaselt seinte viimistlemiseks vajalikud tööetapid. Kunstnik soovis, et kujunduses olevad akna- ja uksepaled, seinte ülemine serv ning radiaatoritagune pind oleksid tapeedi asemel krohvitud pinnale omase tekstuuriga. Sama viimistlust soovis kunstnik ka kujuteldavaid seinu kujutavatele vineerist lisadetailidele. Selleks otsustasime kasutada Eskaro Structura struktuurvärvi, mis tänu oma paksule konsistentsile jäi lõpptulemusena krobeline ja nakkeline. Kuna värv nõudis tapeeti kahjustava maalriteibi kasutamist ning tapeedi puhul oli oluline arvestada selle võimaliku venimise või nihkumisega, moodustus järjekord nii: struktuurvärviga töötlemine, tapeetimine, plaatimine, vanutamine. Köögi ja koridori seinu moodustavad seinapaneelid koosnesid metallkarkassist ning nende külge kruvitud vineerplaatidest, mille ettevalmistavasse protsessi kuulus vineeri imavuse vähendamiseks ning edasiseks viimistlemiseks publikupoolse külje heledas ning tagumise poole tumedas toonis veega lahjendatud seinavärviga kruntimine. Värviga veega lahjendamine muutis värvi pealekandmise sujuvamaks ning vähendas värvikulu. Ühtlase pinna saavutamiseks katsin vineerplaatide metallkarkassi külge kinnitamiseks kasutatud kruvide pead värvi kuivades kiirkuivava Kiilto Pro remondipahtliga, mille tasandasin hiljem karukeelega.

Seinte struktuurvärviga töötlemiseks kindlustasin esmalt hariliku pliatsi ja metallist joonlauaga tõmmatud abijooned maalriteibiga. Tööprotsessi lihtsustamiseks oli tarvis rull eelnevalt veega ühtlaselt niiskeks teha ning krobelisuse säilitamiseks struktuurvärvi õhuliselt ja pikkade käeliigutustega pinnale kanda. Kuigi materjali omadused võimaldasid sujuvate ühenduskohtade loomist, saavutasin parima tulemuse töödeldava pinnaga sama laia ning pikema karvaga rulli kasutamisel. Akna- ning uksepaledede puhul osutusid keeruliseimaks sisenurgad, mida oli võimalik viimistleda neid pisema tugeva karvaga pintsliga tupsutades. Vanutamisel mõtlesin esmalt sellele, kuidas mingi konkreetne pind võis määrduks saada. Uksepaledede puhul keskendusin palede alumisele osale, mida võisid määrda porised ja mustad jalaõud ning põranda pühkimisel või pesemisel üles kerkiv tolmu (vt joonis 11). Pikaajasel suitsetamisel lagedele tekkivast kollakast kihist tulenevalt järeldasin, et suits võiks ladestuda rohkem ka lae poole jäävatele horisontaalsetele pindadele ning köögiseinte ülemisele servale (vt joonis 12). Esmalt viisin läbi värvikatsetused, mille käigus selgus, et soovitud tulemuse saavutamiseks on parim kasutada vähesel määral hallikas ning pruunikas toonis seinavärvidega toonitud vett. Lahuse pinnale kandmiseks kasutasin svammi, mille eelis pintslis ees oli võimalus üleminekud ning tumedamad kohad ühtlaselt hajusaks tupsutada. Kuna

kujunduse teostamisel valmisid ruumi seinad, põrand ja lagi eraldi, oli nende koosmõju võimalik hinnata alles teatris toimuval lavamontaažil. Nii selguski, et köögiseinte ülemise serva ja lae ühenduskoht ning vineerplaatide üleminek põrandaks on tonaalsuselt liialt järsud. Lahendusena segasin kokku uue lahuse ning lisan vanutust juurde (vt joonis 13).

Joonis 11. *Uksepaalede vanutus*

Autori foto, 2026

Joonis 12. *Aknapalede vanutus*

Autori foto, 2026

Joonis 13. *Vineerdetailide vanutus*

Autori foto, 2026

Olenevalt pinnast ning eesmärgist tuli vanutamisel siiski rakendada ka erinevaid tehnikaid. Sooviga tekitada radiaatoritagusele pinnale veekahjustus, kastsin detailide lisamiseks svammi esmalt lahuse sisse ning surusin seejärel õrnalt erinevates kohtades struktuurvärviga kaetud pinna ülemise serva vastu. Tänu seinapinna vertikaalsusele ning materjali krobelisusele voolas lahus ise alla, tekitades loomulikke hargnevaid veeniresid. Efekti suurendamiseks tekitasin niresid pinnale mitmes kihis (vt joonis 14). Korterit umbsuse edasiandmiseks otsustasin aknapale publikule nähtavama külje alumisse nurka luua musta hallituse imitatsiooni (vt joonis 15). Päriselu imiteerimiseks otsisin esmalt internetist pilte, millest inspireeruda ning millele kõhkluste korral toetuda. Kui aluspinna ning esmase tooni andsin pinda veega lahjendatud mustas toonis seinavärvi lahuse ja svammiga tupsutades, siis detailide lisamiseks suurendasin järk-järgult värvi osakaalu lahuses ning viimased hallitustäpid lisan palele musta tooni seinavärvi ja kuiva käsna. Andmaks edasi peres olevate laste suurt arvu, otsustasime kunstniku ning juhendajaga lisada kööki ja koridori ühendava ukseava vasakule palele hariliku ja värviliste pliiatsitega erinevas vanuses mõõdetud laste pikkusi tähistavad mõõtekriipsud (vt joonis 11). Kriipsude asukohta mõjutas samuti kujunduse pööratud ehk ukseava paremat külge varjav asetis.

Joonis 14. *Radiaatoritaguse seinapinna vanutus*

Autori foto, 2026

Joonis 15. *Hallituse imitatsioon aknapaalel*

Autori foto, 2026

Sooviga kööki ja koridori visuaalselt rohkem eristada, valis kunstnik köögis olevate seinte katmiseks internetist tellitud kollakas ning koridoris olevate seinte katmiseks Draamateatri laost leitud roosakas toonis tapeedi. Seinapaneelide tapeetamiseks mõõtsime esmalt ära nende pikkused ja laiused. Saadud mõõtude järgi lõikasime metalljoonlaua ja vaibanoaga tapeedirullidest vajaliku koguse paane valmis ning nummerdasime vastavalt seinasetumise järjekorrale. Vältimaks võimalikku olukorda, kus lavamontaaži käigus jääb nihkesse asetatud koridoriseinte puhul roosaka tapeedi kõrval nähtavale ka kollakas vineerplaadi serv, otsustasime tapeedi servad seinapaneelide vahele ära keerata. Nii lasime seinapaneelid ajutiselt ühendustest lahti ning tapeetisime neid horisontaalselt, kandes kasutusvalmis Metylan tapeediliimi tapeedipaani asemel seinapaneelile. Kuna köögiseinte katmiseks valitud tapeet oli vineerplaadi servaga sarnase kollaka tooniga, otsustasime seal seinapaneelide ühenduskohti eirata ning tapeetida seinu vertikaalselt ehk liimi tapeedipaanidele kandes.

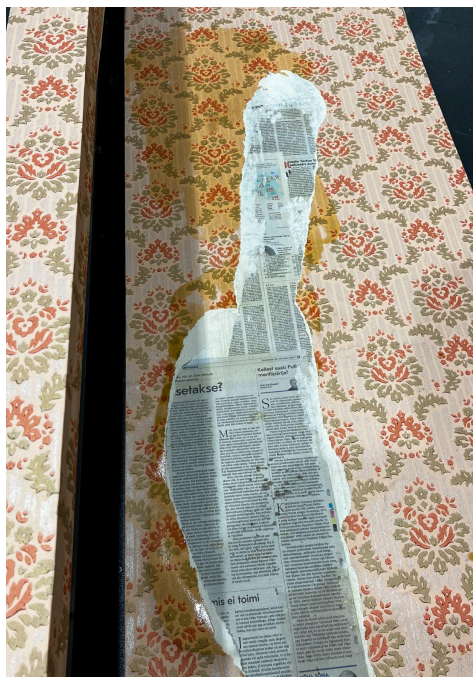
Selleks, et väljendada tapeedi kaudu kulumist ning aastatepikkust elu samas keskkonnas, otsustasime luua illusiooni mitmetest erinevatest kattedkihtidest. Nii algas seinte vanutamine osaliselt juba enne tapeedi seinaliimimist, mil valisime välja esimeseks kattedkihiks sobilikud ajalehepaberid. Kinnitamiseks kasutasime tapeediliimi, paigutades ajalehed osalise ülekattega. Seejuures mõtlesin võimalike loomulike rebenemiste peale, nagu näiteks koridoris seina küljest eemaldatud nagi või köögis kapi liigutamise tekkunud rebenenud tapeedinurk. Kuna köögi moodustavad seinad olid publikule rohkem nähtaval, liimisime seal lisaks ajalehtedele kattedkihina seina ka vanemaid, kortsutatud tapeeditükke (vt joonis 16). Protsessi lihtsustamiseks lisasin hariliku pliiatsiga seinte külgedele ajalehega kaetud vahemikku märkivad jooned ning pildistasin aluskihi üles. Viimaks immutasime

pealmist tapeedipinda veega ning rebisime selle seejärel loomulikke tõmbeid jäljendades markeeritud kohtades ära (vt joonis 17).

Joonis 16. *Seinte vanutus ajalehe ja tapeediga* **Joonis 17.** *Pealistapeedi eemaldamine*

Autori foto, 2026

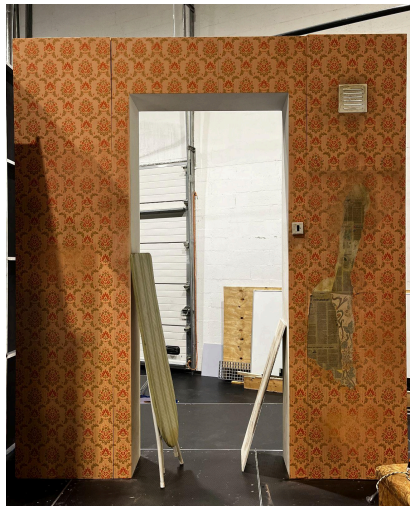

Autori foto, 2026

Tooni ning üldlase tumedama varjundi andmiseks kasutasin vees lahjendatud peitsipulbrit, mille pindadele kandmiseks võtsin kasutusele survepitsi. Seejuures keskendusin tapeedi alumisele servale, mõeldes võimalikule maast tulevale porile, pritsmetele ja seinavastu hõõrumistele. Enim on säärast vanutust näha köögi tagumises nurgas ning koridori ukseava ümbruses. Neid pindu hõõrusime lisaks peitsilahusele ka seinavärvi ja vee lahusega. Tapeedi kulutamiseks sobis hästi ka selle karukeelega nühkimine. Seejuures valisin välja kohad, mis võiksid igapäevaste toimetuste ning pideva liikumise tõttu rohkem kuluda: külmkapi taga istudes seinale toetumine, teleka pööramisele selle hõõrdumine seinavastu, mopivarre pidev asetamine ühte nurka, asjade otsimisest põhjustatud tumba nihkumine, lülitite kompamine ja sõrmede libisemine seinal (vt joonis 18 – joonis 20). Lavamontaažide käigus sai selgeks, et seinad määruvad ning kuluvad ka iseenesest, mis oli antud kujunduse puhul positiivseks teguriks. Eelkõige kulus tapeet seinapaneelide nihkumise, kinnijäämise või teiste objektide vastu pörkumise tagajärjel, tekitades narmendavaid tapeediservi ja musti kriipse.

Joonis 18. Külmkapitagune vanutus

Autori foto, 2026

Joonis 19. Koridoriseinte vanutus

Autori foto, 2026

Joonis 20. Lülitialune vanutus

Autori foto, 2026

Selleks, et luua köögi paremasse seina keraamilistest plaatidest koosnev seinapind, oli kunstnik tellinud internetist keraamilisi plaate imiteerivad plastmassist seinaplaadid. Kinnitamiseks osutus sobivaks juba esimesel katsel kohese nakkega Moment Express ehitusliim. Esmalt kandsin liimi plaadi tagumistele servadele ning vajutasin seejärel seinapinnale. Üleliigse liimi eemaldasin vaibanooga mööda plaadi servasid tõmmates. Liimi kuivamise ajal oli oluline plaadile survet osutada, mistõttu võttis protsess aega oodatust kauem. Kahe seina kokkupuutekohta jõudes lõikasin seinaplaadid sobivasse mõõtu metalljoonlauri ja vaibanooga. Servade ebatasasused lihvisin siledaks liivapaberiga. Seinaplaatide puhul käisin esmase ühtlase vanutusastme andmiseks plaaditud pinna svammi ja seinavärvi lahusega ristuvate liigutustega üle. Lavastaja ettepanekust tulenevalt soovis kunstnik, et jäljendaksin isa tegematajätmistele rõhutamiseks plaaditud ala seinanurka jäävas sektoris pooleliolevat plaatimist. Selleks eemaldasin haamri ja kruvikeerajaga osad seinale liimitud plaadid ning asendasin need pahtlilabidat kasutades musta seinavärviga toonitud pahtliga (vt joonis 21). Seinaplaatide vanutamiseks läbi viidud katsetuste käigus selgus, et detailsemaks vanutuseks sobib kõige paremini veel kuivamata peitsilahuse mõjutamine poorseid liimijälgi jätva Moment aerosoolliimiga (vt joonis 22). Viimase etapina pritsisin seinaplaate pruunikas toonis seinavärvi lahusega kokku tehtud märja pintsliga (vt joonis 23).

Joonis 21. Krohvisegu imitatsioon

Autori foto, 2026

Joonis 22. Katsetused seinaplaatide vanutamiseks

Autori foto, 2026

Joonis 23. Seinaplaatide vanutus

Autori foto, 2026

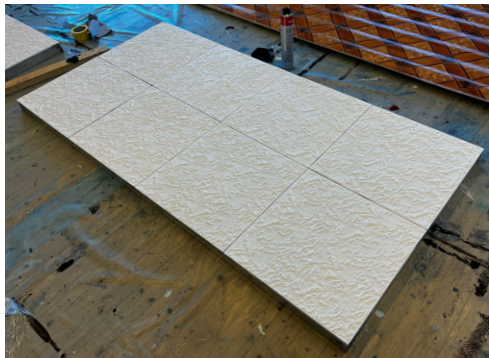
3.2.2. Lagi

Köögi kohale asetuv lagi koosnes metallraami külge kinnituvatest laepaneelidest, mille valmistamiseks kasutati alumiiniumraami külge kruvitud kahekihilisi polüpropüleen- ehk BIP-plaate. Laepaneelide edasiseks töötlemiseks liimisin esmalt Penosil liimvahuga BIP-plaatide pinnale kunstniku poolt välja valitud penoplastist dekoratiivsed ruudukujulised laeplaadid. Kuna selgus, et dekoratiivplaadid katavad laeplaate vaid osaliselt, otsustasime kooskõlas kunstnikuga olukorra lahendada Armstrong tüüpi lagedele omase võrestiku loomisega. Nii asetasin dekoratiivplaadid üksteisest võrdsetele kaugustele, joondades plaadid laepaneelide servadega (vt joonis 24). Varasemalt jäetud vahede täitmiseks kasutasin akrüülhermeetikut, mille ühtlast jaotumist ning vahede täitumist tagas hermeetikupüssi kasutamine.

Lae vanutamiseks sobilike vahendite ning nende värvitoonide väljaselgitamiseks viisin läbi katsetused, milleks kasutasin erineva värvi- ja veesisaldusega seinavärve ning peitsipulbreid. Katsetest tulenevalt otsustasin ühtlase alustooni andmiseks dekoratiivplaadid esmalt kollaka seinavärviga toonitud veega pintseldades üle käia. Kuna lahus kuivas oodatust heledamaks ja jäi tükiline ning kunstniku tagasiside oli kasutatava tooni kontrasti kõvasti suurendada, võtsin järgmise vahendina kasutusele ühtlast tulemust tagava vees lahjendatud kollakaspruuni peitsipulbri. Esmalt kandsime peitsilahuse survepripsiga laeplaatidele ning seejärel ühtlustasime tulemust pinda kuiva pintsliga pintseldades (vt joonis 25). Detailsema vanutuse lisamiseks asetasime laepaneelid esmalt kunstniku tehniliste jooniste järgi õigesse asetusse. Katsetuste käigus selgus ühtlasi, et peitsilahusega kaetud pinna põrandalakiga töötlemine säilitab kuivamata peitsilahusele omase kollaka tooni. Säärase lahendusega

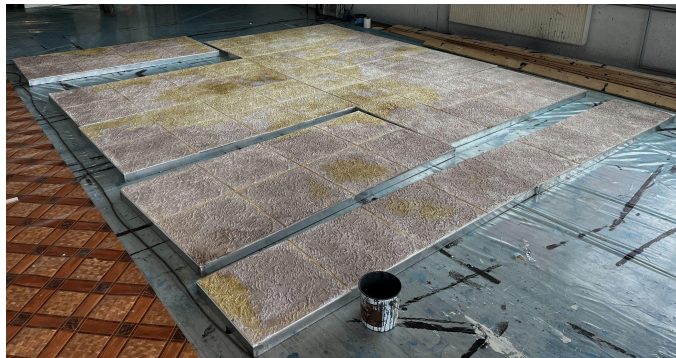
lisasime vanutust rohkem kuluvatele ning määrduvatele laeosadele, nagu näiteks nurgad, laeservad ning pliidi ja köögikappide kohale jääv laepind (vt joonis 26). Sarnaselt seintele leidis ka lae puhul aset selle iseeneslik vanutumine, mis tulenes lavamontaaži käigus erinevate pindade omavahelisest hõõrdumisest ja nihkumisest ning penoplasti haprusest (vt joonis 27).

Joonis 24. *Dekoratiivplaatide asetis*

Autori foto, 2026

Joonis 25. *Laepaneelidele loodud ühtlane vanutuskiht*

Autori foto, 2026

Joonis 26. *Laepaneelidele loodud detailsem vanutus*

Autori foto, 2026

Joonis 27. *Lae iseeneslik vanutumine*

Autori foto, 2026

3.2.3. Rõdupiire

Köögile ja koridorile lisanduvalt oli kunstnik kujundanud üheks mängitavaks alaks ka köögi vasaku seinaga piirneva rõdu, mis tema nägemuse kohaselt esindas kulunud ning iganenud kortermaja välisfassaadi. Rõdupiirde valmistamiseks kasutati spetsiaalselt metallitöökojas valmistatud metallposte ja ehituspoest ostetud lainelisi mustas toonis bituumenplaate. Aja möödumine väljendus bituumenplaadi sammaldumises, metallpiirde roostetavuses ning rõdu üleüldises kaetuvuses lindude väljaheitega. Rõdupiirde valmistamisel puutusin kokku nii olemasoleva pinna vanutamise kui ka sobiva aluspinna loomisega. Samblase pinna tekitamiseks pintseldasime bituumenplaate esmalt kuiva pintsliga erinevates hallikates toonides seinavärvidega (vt joonis 28). Erinevate varjundite lisamisel tuli kasuks ka

mõningane kollaste ja punaste toonide kasutamine. Kuigi esialgu proovis Ojam sammalt tekitada pinda rohekas toonis akrüülvärvidega pintsliga tupsutades, sai peagi selgeks, et tulemus mõjub liialt kontrastse ja kunstlikuna, millest tulenevalt katsetas ta seejärel akrüülvärvide lahjendamist veega ning lahuse pealekandmist värvipritsiga. Tulemus osutus sobivaks ning nii said algsed akrüülvärvi katsetused asendatud bituumenplaatide alumise serva hajusa värviga katmisega (vt joonis 29).

Joonis 28. Bituumenplaatide esmane vanutuskiht

Autori foto, 2026

Joonis 29. Samblakihi imitatsioon

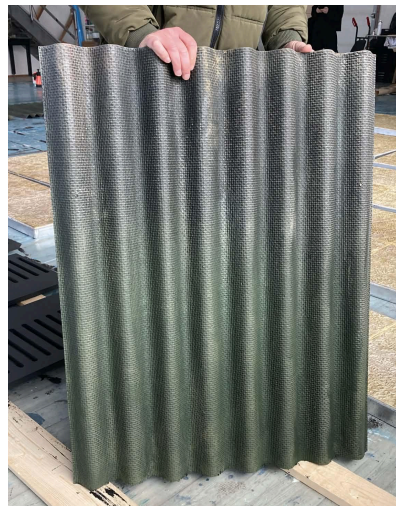

Foto autor Lea Ojam, 2026

Metallpostide mitmekordseks katmiseks pruunikas toonis Hammerite metallivärviga puhastasime metallpinna esmalt värvi paremaks haakumiseks spetsiaalse metallipuhastusvahendiga. Kuigi olin värvi pealekandmist alustanud pintsliga, sai töö käigus selgeks, et ühtlasema tulemuse annab väiksemamõõtmelise värvirulli kasutamine. Roostele omase krobeline tekstuuri andmiseks lisasime seinavärvidest kokku segatud värvi hulka kipsipulbrit ja PVA-liimi (vt joonis 30). Viimane oli oluline kipsipulbri ja värvi omavahelise haakumise saavutamiseks. Värvide pealekandmiseks oli sobilik kasutada svammi, mis lõi ebaühtlase struktuuri. Lindude väljaheite tekitamiseks rõdupiirde horisontaalsele pinnale kasutasin sama meetodit. Üldisema suurema mustendatud aluspinna loomiseks kandsin veega lahjendatud valges toonis akrüülvärvi esmalt pintsliga soovitud kohtadesse ning puhusin seejärel ühtse mustri tekkimise vältimiseks suuga laiali. Edasi võtsin kasutusele svammi ja tegutsesin kihiliselt, suurendades iga järgneva kihiga värvi osakaalu ning värvitooni tumedusastet, kuni lõpuks lisasin viimased detailid taas akrüülvärvi, kipsipulbri ja PVA-seguga (vt joonis 31). Lindude väljaheite tekitamiseks pigistasin värvisegu sisse kastetud svammi rõdupiirde kohal hoides, mõeldes seejuures gravitatsiooni eripäradele (vt joonis 32).

Joonis 30. Rooste imitatsioon

Autori foto, 2026

Joonis 31. Rõdupiirde vanutus

Autori foto, 2026

Joonis 32. Lindude väljaheite detailne imitatsioon

Autori foto, 2026

3.3. Tervikliku imitatsiooni loomine

Kolmandaks suuremaks vanutatud pinna loomise variandiks on materjali või elemendi terviklik imitatsioon, alustades soovitud tulemuse jäljendamist juba esimesest sammust ning kasutades vajadusel või võimalusel efekti loovaid spetsiaalseid vahendeid.

3.3.1. Aknalaud

Kujunduse tarbeks valminud aknalaud on hea näide sellest, kuidas dekoraaator-butafooride töös tuleb tihti ette vahendite ebaotstarbelist kasutamist. Puidust aknalaua toorik valmistati aknaava mõõtude järgi Eesti Draamateatri puidutöökojas. Edasiseks töötlemiseks pahteldasin vineeri kinnitamiseks kasutatud klambrite augud ning kareda vineeriserva pahtliga. Pahtli kuivades lihvisin pinna liivapaberiga siledaks ning puhastasin niiske lapiga tolmust. Ettevalmistavasse etappi kuulus ka puidupinna kahekordne kruntimine veega lahjendatud heledas toonis seinavärviga. Aknalaua vanutamisel lähtusin kunstniku soovist luua kujunduse ja dekoratsioonielementidega korterist aastatega kulunud, määrdunud ning mitmekordselt üle värvitud mööbli tunnetus. Nii valisin ka internetist inspiratsioonipilte otsides eelkõige need näited, mis kujutasid mitme värvikihi kasutamist ja nende mahakoorumist. Tumeda puidupinna imiteerimiseks otsustasin aknalaua pinna esmalt reljeefselt tumedas toonis seinavärviga katta. Tekstuuri võimendamiseks segasin värvi hulka pahtlit, kandes segu pinnale pahtlilabidaga. Nii toimides tekkisid pinnaga paralleelsete tõmmetega aknalaua pinnale mitmetele värvikihtidele omased erinevad tasandid (vt joonis 33).

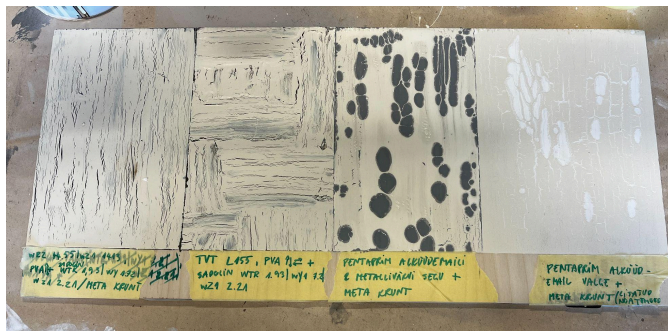
Kunstniku soovi kohaselt tekitada aknalauale kihiline ning pragunenud, kohati mahakoornud värvi imitatsioon, asusin tegema värvikatsetusi (vt joonis 34). Võimalikult sarnase tulemuse saavutamiseks katsin katsetuste läbiviimiseks kasutatud vineerplaadi pinna esmalt aknalauale sarnaselt tumedas toonis alusvärviga. Esimese võttena katsetasin värvi ja PVA-liimi kombinatsiooni, kandes vahendeid pinnale kord ühtepidi pikkade ning kord ristuvate lühikeste pintslitõmmetega. Seejuures oli oluline kanda värvi PVA-liimile õrnade pintslitõmmetega koheselt, laskmata liimil enne ära kuivada. Teise võttena katsetasin veebaasil värvi kandmist õlibaasil Rilak Pentaprim alküüdemailile. Kahe erineva vedeldiga värvi kasutamine tekitas soovitud efekti: õlibaasil paksem värv lükkas pealmist, lahjemat värvi vetthüljavalt kokkupoole, luues soovitud tumedama värvitooni tühimikud. Oluline oli seejuures leida pealmise, veebaasil värvi õige veesisaldus, sest liigselt vedel värv lasi õlibaasil värvil enda pinnale kerkida ning muutus seetõttu mudaseks.

Joonis 33. Pahtliga loodud erinevad tasandid

Autori foto, 2026

Joonis 34. Katsetused mahakoornud värvi imiteerimiseks

Autori foto, 2026

Kunstnikuga konsulteerides osutus sobivaks variandiks vee- ja õlibaasil värvide kombinatsioon. Värvide loomuliku voolamise võimaldamiseks katsin tööpinnaks oleva laua esmalt jõupaberiga. Seejärel kandsin aknalaua pinnale pintsliga paksema kihina lillakas toonis õlibaasil alküüdemaili, jättes kohati pruunis toonis alusvärvi katmata ja kumama ning koheselt kandsin teise pintsliga alküüdemailile ka veega vedeldatud kollakamas toonis seinavärvi (vt joonis 35). Efekti lõplik tulemus selgus värvide kuivades, mil katsetasime toonide sobivust ning efekti tugevust ka aknalaua asetamisega aknaavasse. Kuna pind jäi siiski veidi liiga laiguline, taandasin efekti üksikutesse kohtadesse veebaasil värvi lisamisega (vt joonis 36). Aknalaua vanutamiseks kasutasin veega lahjendatud peitsipulbrit, pritsides seda hajusama tulemuse saavutamiseks peale kaugemalt ning hõõrudes seda kohati kuivatuspaberiga laiali.

Joonis 35. Aknalauale erinevate värvikihtide tekitamine

Autori foto, 2026

Joonis 36. Varasemalt loodud efekti taandamine

Autori foto, 2026

3.3.2. Radiaator

Kujunduses aknaava all asuv radiaator on tegelikkuses valmistatud kaheksast vormi valatud polüuretaanvahust koosnevast radiaatoriribist, mille omavaheliseks ühendamiseks kasutasime liimvahtu ja ribisid läbivaid puidust pulki ning tasakaalustamiseks vahtplastist lõigatud seibe. Ühenduskohad ühtlustasime akrüülhermeetikuga, mida tasandasime veega märjaks tehtud sõrmeotsaga. Kuna polüuretaanvaht oli pudeja struktuuriga, mis võis Ojami sõnul tuleneda mitmetest teguritest (komponentide vahekorra erisus, vananenud komponendid, valatava objekti suurus, vormi kinnisus ja vajaliku õhutuse tagamatus), katsime ettevalmistatud radiaatoritooriku seejärel pintseldades PVA-liimiga. Liimi kiiremaks kuivamiseks asetasinge radiaatori päris radiaatori äärde kuivama. Meile ootamatult tekkis kuivamise käigus radiaatoritooriku pinnale mulliline ja krobeline struktuur (vt joonis 37). Tekkinud efekt lõi mitmekordse värvikihi mulje ning osutus meile kasulikuks. Liimi kuivades segasinge sobivates toonides sein- ja põrandavärvidest kokku kollaka värvitooni, millega seejärel kogu radiaatoritooriku pinna ühtlaselt paksema kihiga pintslitega katsime. Vanutamiseks segasin seinavärvidest kokku sobiva pruunika tooni, mida veega lahjendasin ning seejärel käega hõõrudes ning svammiga tupsutades radiaatoripinnale kandsin. Voolanud ja tilkunud vee jälgi tekitasin radiaatoriribidele värvilahusega immutatud svammi kergelt radiaatoripinna vastu vajutades ning svammi radiaatori kohal pigistades, viimase sammuna kandsin rooste

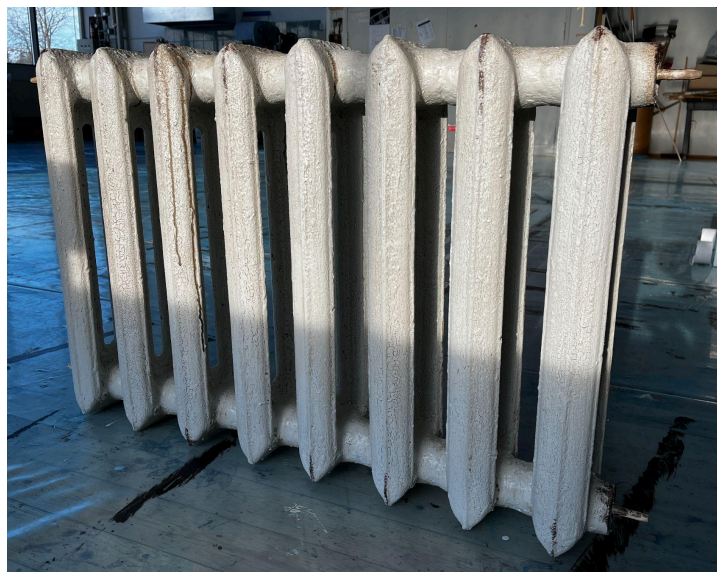
imiteerimiseks radiaatoriribide ülemistele servadele rulliga punakaspruunis toonis metallivärvi (vt joonis 38).

Joonis 37. Tekkinud krobeline tekstuur

Autori foto, 2026

Joonis 38. Radiaatorile loodud vanutus

Autori foto, 2026

3.3.3. Lävepakud ja põrandaliistud

Realistlikku keskkonda taotlevad lävepakud ning põrandaliistud saeti vastavalt ukseava ja seinte mõõtudele valmis puidutöökojas. Imitatsiooni tekitamisel lähtusin taas iseenda jaoks internetist otsitud inspiratsioonipiltidest, mille tulemusel otsustasin lävepakkude puhul katsetada mahakoorunud värvi jäljendamiseks kombinatsiooni „hele tumedal“ ehk anda edasi muljet valge värvikihi alt paistvast pruunist puidupinnast. Nii värvisin lävepakud esmalt pruuni tooniga seinavärviga mõlemalt poolt vineerplaadi kumerdumise vältimiseks kahekordselt üle. Aluspinna kuivades lisasin värvi koorumist meenutavad triibud ja paksendid valges toonis seinavärviga pintsliga paralleelselt mööda pinda tõmmates. Kuna selgus, et pinna katmiseks vajalik mitmekordne silumine mõjub paksule värvikihile liigselt tasandavalt, otsustasin toimida esialgsele ideele tonaalsuselt vastupidiselt (vt joonis 39). Enamasti kuluvad lävepakud rohkem keskelt, mistõttu võtsin efekti rohkem tagasi nurkades (vt joonis 40). Kontrasti vähendamiseks hõõrusin lävepakke seinavärvidega toonitud pruunika veega. Sama värvilahusega tekitasin lävepakkudele ka langenud veepritsmeid ning saapajälgi, kasutades selleks lävepaku kohal svammi pigistamist ning värvilahusega kokku tehtud jalanõuga lävepakule astumist. Hea vahekorra leidmiseks katsetasin lävepakkude sobivust vahepeal ka neid uskeavadesse asetades.

Joonis 39. Erinevate värvikihtide imiteerimine

Autori foto, 2026

Joonis 40. Lävepakud pärast vanutuse lisamist

Autori foto, 2026

Kuna kunstniku sooviks oli luua mitmekordselt, veidi lohakalt üle värvitud liistude mulje, katsetasin esmalt nende mitmekordset katmist pruunis toonis seinavärviga. Kumerdumise vältimiseks kandsin värvi ka liistude tagumisele poolele. Esmalt katsetasin värvi kandmist liistudele lävepakkudele sarnaselt, kuid tekkinud efekt jäi ühe ja sama värvitooni kasutamisest tulenevalt minimaalne (vt joonis 41). Soovitud tulemuse andis värvi paksendamine pahtliga (vt joonis 42). Hooletu värvimise võimendamiseks tekitasin liistude otstesse värvist puhastatud pintsli jälgi. Pahtli värvi sisse lisamise tulemusel muutus värv heledamaks ning matistus, millest tulenevalt värvisin liistud taas algselt kasutusel olnud seinavärviga ühtlaselt üle. Lavamontaaži lihtsustamiseks kasutasime liistude seinte külge kinnitamiseks kahepoolset kleebitavat takjapaela.

Joonis 41. Mitme värvikihi imiteerimine **Joonis 42.** Pahtliga paksendatud värv

Autori foto, 2026

Autori foto, 2026

4. Refleksioon

Osalemine lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ teostusprotsessis oli minu jaoks arendav, õpetlik ning huvitav kogemus. Kuigi neli aastat kestnud õpingute, praktikate ning mitmete tudengiprojektide käigus on minu huvi meeskonnaliikme lähtepunktist vaadatuna suurenenud teatrimaailmaga võrreldes rohkem filmimaailma vastu, on mul siiski hea meel tõdeda, et suuresti oleneb dekoraator-butafoori töö iseloom konkreetsest projektist ning soovi ja võimaluse korral leian eneseteostust mõlemas valdkonnas.

Võttes vaatluse alla lõputöö praktilise osa raames kahe kuu jooksul sooritatud tegevused ehk tervikuna ühe lavastuse väljatoomisprotsessi kunstniku kavanditega tutvumisest esietenduseni, puutusin kokku ning leidsin lahenduse mitmetele õpingute jooksul ilmnunud isiklikele katsumustele. Perfektsionistina olen tihti silmitsi seisnud alateadliku vajadusega siluda töid viimse hetkeni, kuid dekoraator-butafoori töös võib ette tulla ka projekte, mis nõuavad oskust jätta lõpptulemuses alles teatav vabadus, õhulisus ning loomulik inimlik veategur. Kristjan Suitsu poolt loodud kujunduse detailsusaste nõudis minult heas mõttes mõlemat, taotledes nii täpsust (tapeetimine, plaatimine, struktuurvärviga töötamine) kui ka sundides vanutamise näol lahti laskma vajadusest luua piire ning ära tabada soovitud tulemust edasi andev vajalik hetk. Seejuures oli lavastus oma töömahukusest ning ajalisest piirangust tulenevalt mulle heaks suunajaks: kujunduse füüsiliseks valmimiseks vajalikke elemente oli palju, mis tingis vajaduse järgida eelnevalt koostatud nimekirjasid ning astuda ühe etapi valmides kohe järgmine samm.

Samuti arenes kujunduse teostamise käigus minu enesekindlus, mille varasem puudumine võis tuleneda vähesest erialasest kogemusest. Lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ puhul oli üheks ebakindlust suurendavaks teguriks teostamine kujundust minu mõistes ühe prestiižikaima teatri ehk Eesti Draamateatri lavale ning koostöö oma ala spetsialistidega, mis lõi minus teatava loomuliku alalhoidlikkuse ning teisalt ka soovi ennast tõestada ning mitte ebaõnnestuda. Siiski mõistsin protsessi käigus, et kuigi kokkupuude erinevate projektidega annab teatava eelise, võib ka erialaselt mitmeid aastaid töötanud inimestel esineda segadust ning küsimusi, millele vastamiseks ning vajalike lahenduskäikude väljaselgitamiseks on efektiivseim viis viia läbi katsetused. Seejuures on oluline mõista, et katsetuste eesmärk ei ole koheselt õnnestuda ning mõnikord võib sobivaks lahenduseks osutuda ka esialgselt soovimatu tulemus. Seetõttu on kogemustest ehk isegi mõneti olulisem julgus pakkuda välja võimalikke meetodeid, neid katsetada ning selle käigus ka ebaõnnestuda.

Protsessi käigus sain taas kinnitust, kuivõrd olulisel kohal on teatris meeskonnatöö, mis osutus äärmiselt positiivseks, turvaliseks ning toetavaks. Nii leidsin julgust küsida vajadusel nii füüsilist kui ka vaimset abi või nõu ning teisalt mõistsin, kui kujunduses sooviti teha muudatusi juba selle teostamise ajal või kui teostamisele arvestatud aega tuli mahutada ka näitlejate proovid. Lavastusega seotud meeskonnaliikmete soov on seejuures ühine – saavutada võimalikult hea tulemus –, mistõttu on oluline teha kompromisse ning tulla üksteisele vastu. Taas on olulisel kohal oskus oma tööd ette planeerida ning vastavalt olukorrale ümber kohaneda. Heaks mõtteks osutus kogu protsessi elementide ning etappide kaupa lahtikirjutamine, mis võimaldas tegeleda kujunduse eri osadega samaaegselt.

Lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ kujunduse füüsiline teostamine osutus mulle heaks väljakutseks ning võimaluseks enda oskusi lisaks erialaselt pädevamatele inimestele ka iseendale tõestada. Oluliseks teguriks oli kindlasti ka võimalus siduda lõputöö mind erialaselt paeluva teemaga ning teha koostööd inimestega, kelle detailsust ning pühendumust ma kõrgelt hindan. Tunnen, et jäin saavutatud tulemusega rahule ning on hea meel tõdeda, et ka teiste meeskonnaliikmete poolne tagasiside osutus positiivseks.

Kokkuvõte

Käesoleva lõputöö üheks eesmärgiks oli avada mõiste *elatud ruum* tähendust. Töö käigus selgus, et enim avaldub see ruumi seotuse kaudu selle kasutajatega. Kuna elatud ruum on ajalis-ruumiline sotsiaalne nähtus, seostudes seejuures isikliku kogemusega, on elatud ruumi konkreetseim ning vormistatuim näide inimese pikaajaline elukoht ehk *kodu*. Kodu võib omakorda tähistada nii füüsilist ehitist ehk eluaset kui ka mõttelisust ja tundeid, mis mingis kohas viibides tekivad. Kuigi enamasti seostuvad koduga positiivsed emotsioonid, siis lavastus „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ on hea näide sellest, kuidas turvalisuse asemel seostub kodu vägivalda, piiratust ning allasurutust kujutava keskkonnaga. Nii tähistab kodu teatavat ruumi enda taatele allutamist ning selles keskkonnas loodavat sotsiaalset võrgustikku, millega kaasnevad pikema aja jooksul loodavad reeglid, rutiinid ja trajektoorid, mis avalduvad lõpuks ka füüsiliselt läbi keskkonna loomuliku kulumise.

Töö teine eesmärk – uurida elatud ruumi füüsilise loomise protsessi – sai samuti täidetud. Kujunduse teostamise käigus selgus, et lisaks varasema loomuliku vanutusastmega elementide kasutamisele on laialdaselt levinud võtteks kujunduse üleüldine vanutamine ehk elatuse kunstlik loomine. Sobivate tingimuste puudumisel on võimalik vajaminev pind eelnevalt valmis ehitada, rakendades efektist tulenevalt vajadusel täielikku imitatsiooni. Seejuures on vanutamisel oluline lähtuda soovitud tulemusest ning vanutatava pinna omadustest, kasutades lisaks üldlevinud vahenditele (seina- ja akrüülvärv, peits) ja võtetele (käsna immutamine, liivapaberiga karestamine, survepripsiga pritsimine) ka eriotstarbelist lähenemist, nagu näiteks värvi paksendamine pahtli või kipsi ja PVA-liimiga ning vee- ja õlibaasil värvide omavaheline segamine.

Kuna enamasti on vanutamise puhul tegemist päriselu jäljendamise, on abistavaks teguriks inspiratsiooni otsimine nii internetist kui ka tavaelust ehk üleüldine huvi ümbritseva maailma ja materia vastu, mis vastab hästi ka dekoraator-butafoori eriala üleüldisele nõudele. Koheste vastuste puudumise korral on oluline mõelda loovalt ning võtta pidevat katsetamist osana loomulikust tööprotsessist.

Kasutatud allikate loetelu

- Bachelard, G. (1999). *Ruumipoeetika*. Vagabund.
- Douglas, M. (1991). The Idea of a Home: A Kind of Space. *Social Research: An International Quarterly*, 58 (1), 287–307.
- Hukka, A. (2020). Kodu mitmemõõtmeline tähendus: Valev Uibopuu pagulasaastad. *Keel ja Kirjandus*, (11), 951–968. <https://doi.org/10.54013/kk756a3>
- Jauhiainen, J. S. (2005). *Linnageograafia. Linnad ja linnauurimus modernismist postmodernismini*. Eesti Kunstiakadeemia.
- Jezierska, I. M. (2026). VAESUS EESTIS. *Ühe naise võitlused ja metamorfoosid*. E. Paaver (toim). Eesti Draamateater.
https://www.draamateater.ee/wp-content/uploads/2026/03/UNVJM_kava.pdf
- Kannike, A. (2002). *Kodukujundus kui kultuuriloomine. Etnoloogiline Tartu-uurimus*. Eesti Rahva Muuseum.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Blackwell.
<https://transnationaleverydaylife.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/09/henri-lefebvre-the-production-of-space.pdf>
- Lehari, K. (1997). *Ruum. Keskkond. Koht = Space. Place. Environment*. Virgela.
- Pallasmaa, J. (2012). The Existential Image: Lived Space in Cinema and Architecture. *Phainomenon*, 25 (1), 157–174. <https://doi.org/10.2478/phainomenon-2012-0020>
- Pallasmaa, J. (2014). Space, place and atmosphere. Emotion and peripheral perception in architectural experience. *Lebenswelt. Aesthetics and Philosophy of Experience*, (4), 230–245. <https://doi.org/10.13130/2240-9599/4202>
- Sibrits, H. (2026, 11. märts). Vaesus, vägivald ja vabanemine: Hilje Murel teeb tavalise naisena erakordse rolli. *Postimees*.
<https://kultuur.postimees.ee/8431480/vaesus-vagivald-ja-vabanemine-hilje-murel-teeb-tavalise-naisena-erakordse-rolli>
- Tuan, Y.-F. (1997). Sense of place: What does it mean to be human? *American Journal of Theology and Philosophy*, 18 (1), 47–58. <https://www.jstor.org/stable/27944010>
- Tuan, Y.-F. (2007). *Space and Place: The Perspective of Experience*. University of Minnesota Press.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kadi Kruusmann,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „*Elatud ruumi füüsiline loomine lavastuse „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid“ näitel*“, mille juhendajad on Liina Unt ja Lea Ojam, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguste kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kadi Kruusmann

18.05.2026